

Lp Signe Riisalo
Sotsiaalkaitseminister
Sotsiaalministeerium

Teie: 01.09.2021 nr 1.2-2/114-1
Meie: 28.09.2021 nr 11

Sotsiaalhoolekande seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kooskõlastamine

Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon (ESTA) kooskõlastab sotsiaalhoolekande seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu järgnevate tähelepanekutega:

1) Toetame sotsiaaltöötaja mõiste täpsustamist ning sotsiaaltöö alase kõrghariduse või kutse nõude sätestamist.

ESTA seisab väga kindlalt suuna eest, et sotsiaalala ametikohtadel peaksid töötama erialase ettevalmistusega ja kutse omandanud töötajad.

Sotsiaaltöötaja puutub igapäevaselt kokku ja teeb otsuseid nõrgemas positsioonis ning tihti haavatavas olukorras oleva inimese elukorralduse üle. Ei saa lubada olukorda, kus kliendi elu üle otsustab ebapädev töötaja. Sotsiaaltöötaja eksimus oma otsustes võib oluliselt mõjutada inimese elukäiku või ka olla ohuks tema tervisele või heaolule. On väga keeruline vastu argumenteerida, et sotsiaaltöötaja tööd ja inimese elukorralduse üle otsuste tegemist peaksid jätkama töötajad, kellel täna puudub sotsiaaltöölaline kõrgharidus või kutse.

ESTA vaates peame väga oluliseks liikuda kutse nõude laiapõhjalise sätestamise suunas. ESTA annab erialaliiduna välja kuut sotsiaalvaldkonna kutset: sotsiaaltöötaja, hooldaja, tegevusjuhendaja, lapsehoidja, võlanõustaja ja tugiisik. Kutse on kui professionaalsuse kvaliteedimärk. Kutsetunnistuse taotlemisel peab iga töötaja viima läbi põhjaliku oma kompetentside enesehindamise, mõtlema läbi oma väärtuste ja töömeetodite asjakohasuse ning tööalased arenguvajadused. Tööandja jaoks on kutsetunnistus kinnituseks, et töötaja on kompetentne, tal on edukaks tegevuseks vajalikud teadmised, oskused, vilumused ja hoiakud. Kutse saamine näitab, et kompetentsid (teadmised, oskused, kogemused ja hoiakud) vastavad sotsiaaltöötaja kutsestandardile.

Kutse taotlemise protsess annab võimaluse regulaarselt üle hinnata sotsiaaltöötaja pädevused ning vastavuse erialastele kompetentsidele ehk sobivuse oma tööks. Kutsetunnistust peab taastõendama iga 5 aasta tagant, täites eelnevalt taastõendamiseks vajalikud tingimused.

- Kutse tähendab vajalikke teadmisi, oskusi, vilumusi, väärtushinnanguid ja hoiakute kogumit, mis omandatakse õppides ja erialal töötades.
- Kutsekvalifikatsioon on kutsealal nõutav kompetentsuse tase, mida tunnustatakse kas reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel.
- Kutsestandard on dokument, mis määrab kindlaks kutsekvalifikatsioonist tulenevad nõuded teadmiste, oskuste, vilumuste, kogemuste, väärtushinnangute ja isikuomaduste.

On hea meel tõdeda, et nõudlus kutsete taotlemise järele on viimastel aastatel kasvanud, eelkõige tänu seadusest tulenevatele nõudmistele (nt lastekaitsetöötaja, hooldaja hoolekandeametites). Käesolev seadusemuudatus loob eeldused, et ka sotsiaaltöö ametikohal

asutakse pädevusnõuetele vastavust hindama ja kutset taotlema suuremas mahus. Kutset on võimalik taotleda nii erialase kõrgharidusega inimestel, kui VÕTA programmi alusel. Viimase puhul on tingimusteks: mitteerialane kõrgharidus; tööstaaž sotsiaaltöötajana vähemalt 2 aastat ning viimase viie aasta jooksul erialaste täienduskoolituste läbimine vähemalt 130 tundi, millest vähemalt 30 tundi on seotud valitavate kompetentside ja spetsialiseerumistega. Ehk eelnõus toodud nõuetele vastavuse saavutamiseks on kaks võimalust, kas sotsiaaltöö bakalaureuseõppe läbimine või pikaajalise töökogemuse ja täiendkoolituse olemasolul VÕTA programmi alusel kutse taotlemine. Kutseeksameid saab teha mitu korda aastas ja kogu protsess võtab aega 1-2 kuud.

Muuhulgas teeme järgnevad täiendavad ettepanekud sotsiaaltöötaja nõuete reguleerimiseks:

- Viia sisse sarnaselt lastekaitsetöötajatega kohaliku omavalitsuse üksuse sotsiaaltöötajale kohustus omandada sotsiaaltöötaja kutse hiljemalt kahe aasta möödumisel alates sotsiaaltöötajana teenistusse asumisest.
- Praeguse eelnõu fookuses on kohaliku omavalitsuse üksuses töötava sotsiaaltöötaja nõuete täpsustamine. Samas töötab sotsiaaltöötajaid erinevates asutustes ja teenustel ka väljaspool kohaliku omavalitsust või üldse sotsiaalsüsteemi, nt meditsiinisüsteemis, vanglasüsteemis, kaitseväes, hariduses või mujal. Ebaselgeks jääb, kuidas lugeda ja millistele kvalifikatsiooninõuetele peaksid vastama sotsiaaltöötajad, kes töötavad väljaspool sotsiaalhoolekande valdkonda.
- Lisaks kvalifikatsiooninõuete kehtestamisele peame oluliseks riikliku, tervikliku täiendkoolituse süsteemi välja töötamist sotsiaalala töötajatele. Hetkel professioni arendamiseks ja professionaalsuse tõstmiseks pakutavad täiendkoolituse võimalused on juhuslikud ja ei moodusta terviklikku läbimõeldud paketti.
- Teeme jätkuvalt ettepaneku mõelda läbi sotsiaalala töötajatele regulaarse supervisiooni võimaluste tagamine, sh kaaluda seaduses teenuseosutajate või tööandjate kohustuse sisse viimist tagada regulaarne supervisioon vahetat klienditööd tegevatele sotsiaalala töötajatele.

2) Ettepanek kehtestada täiendavalt kvalifikatsiooninõuded sotsiaalhoolekandeametuse juhi ametikohale

Täna on seaduse tasandil reguleeritud kvalifikatsiooninõuded mitmete vahetat klienditööd tegevate töötajate puhul (tegevusjuhendajad, hooldajad, lastekaitsetöötajad jne). Samas puuduvad nõuded hoolekandeametuse juhile. Hoolekandeametuse juht kujundab kogu asutuse tööd, tema teadmistest, oskustest ja väärtusbaasist sõltub nii klientide heaolu kui töötajate professionaalse töö tegemise võimalused. Teeme ettepaneku viia sotsiaalhoolekandeametuse seadusesse sisse ka sotsiaalhoolekandeametuse juhi kompetentsinõuded. Esialgse hinnangul võiks olla juhil magistrikraad ja nii juhtimis-, kui sotsiaalvaldkonna erialamoodulite läbimise nõue. Nõude rakendamiseks tuleks kaaluda üleminekuajaga nt 3 aastat. Samuti peame oluliseks täiendkoolituse võimaluste loomist juhtidele just lähtuvalt sotsiaalalasutuse juhi spetsiifikast. Nii kvalifikatsiooninõuete rakendamise ülemineku toetamiseks kui ka täiendavate (sh noorte) toomiseks sotsiaalvaldkonda teeme ettepaneku ellu kutsuda sotsiaalhoolekandeametuste juhtide järelkasvuprogramm.

3) Toetame sotsiaalhoolekandelise abi ja toe pakkumise põhimõtete täiendamist printsiibiga, mille kohaselt pakutakse esmajärjekorras sellist abi ja tuge, mis võimaldab inimesel elada kodus või saada kodusarnast keskkonda ja elukorraldust pakkuvat teenust.

Peame toodud põhimõtte seadusesse viimist väga oluliseks. Kuigi toodu põhimõte on sotsiaalvaldkonna arengukavades kajastunud läbi aastakümnete, on praktikas eakatele osutatavate teenuste osakaal tugevalt asutushoolduse kasuks kaldu ning abivajav eakas eelistatakse suunata pigem institutsiooni kui pakkuda talle ühte või mitut kodus elamist toetavat teenust.

Samuti on praktikas probleemiks, et suurema hooldusvajadusega inimesele kodustes tingimustes abi pakkumine võib minna oluliselt kallimaks, kui hooldekodukoha maksumus.

Kohalike omavalitsuste poolt pakutav ja kaasrahastatav koduteenus ei ole lähedaste olemasolul enamasti kättesaadav ja tasulise teenuse hindu arvestades on päeva jooksul kaks korda tasulise hooldustöötaja koju kutsumine praktiliselt sama hinnaga kui ööpäevaringne üldhooldusteenus. Alternatiiv on, et keegi pereliikmetest võtab end töölt lahti, kuid selline prioriteet on ajast ja võimalustest maha jäänud. Nii ongi elementaarne, et voodihaigetele eakatele osutatavate teenuste osakaal on tugevalt asutushoolduse kasuks kaldu ning abivajav eakas eelistatakse suunata pigem institutsiooni, sest asutusse elama asumise võimalus ongi praktiliselt ainus variant, mis nii suure hooldusvajaduse juures kõne alla tuleb, kuigi eakas inimene ise sooviks elada oma kodus mitte hooldekodus.

Ehk seadusest jääb ebaselgeks, printsiibi rakendamine praktikas, mis on otsuselt seotud pikaajalise hoolduse rahastusmudeliha. Peame oluliseks kiiremas korras hoolduse rahastumudeli üle vaatamist, samuti ka pereliikmete hoolduse eest tasu maksmise kohutuse hindamise süsteemi korrastamist. Tänapäevane rahastussüsteem paneb pereliikmed olukorda, kus neil pole valikut, kuna odavam on viia oma lähedane ööpäevaringsesse hoolekandaustusse.

4) **On väga tervitatav, et seaduse muudatusega luuakse selgem alus ja õiguslik raam saada abi ka siis kui inimesel ei ole määratud puude raskusastet** (puudega lastele eraldatud rahade kasutamise laiendamine, EHK ööpäevaringse hoolduse õigustatus). Samas jääb täisealiste puhul endiselt ennetavate sotsiaalhoolekande meetmete korraldamine ja osutamine, vaid sügava puudega inimeste puhul võimalikuks.

5) Ammuse vajadusena sätestab **muudatus selgemalt mitteametlikud hooldajad ehk hoolduskoormusega inimesed ning omavalitsustele lisandub nõue hinnata ka nende hoolduskoormust ja abimeetmete vajaduse**. Tegemist on positiivse muudatusega, peame siiski oluliseks rõhutada, et pereliikmed vajavad kindlasti nõustamist hooldusküsimustes, kuid tihti vajavad nad ka abiks kodushooldustöötajaid, keda samas jälle kohalikes omavalitsustes napib.

6) **Eelnõuga luuakse kohalikele omavalitsustele võimalus saada teada oma abivajavatest inimest ja seeläbi ka viia läbi rohkemate inimeste puhul abivajaduse hindamine**.

Siinkohal peame väga oluliseks, et toodaks eelnõu seletuskirjas välja selged ajapiirid ja sõnumid, millal võimaldab riiklik infosüsteem STAR neid hoolekande tegevussamme teostada elektroonilises infosüsteemis (sh hindamised, tegevuste planeerimised, suhtlus abimeetmete osutajatega, läbi viidud teenuse tegevused ja infovahetus, aruandlus). Luues tegevusele ühised raamid ja nõuded on vajalik, et seda täites vajalikud haldamise, administreerimise ja teenuste osutamisega kogunevad info ja andmed oleksid elektroonselt loodavad, infot saaks vahetada oluliste osapoolte vahel ja see oleks kasutatav nii inimese vajaduste kui ka kohalike omavalitsuste ja riigi teenuste planeerimise ning poliitika kujundamise vaates. See vähendab oluliselt sotsiaaltöötajate ajakulu dokumenteerimisele ning dubleerimist abimeetmete planeerimisel ja osutamisel.

Sotshoolekande teenuste planeerimise, menetlemise ja osutamise käigus vajaliku info kogumine ja hoidmine kahes erinevas infosüsteemis (STAR ja SKAIS) ei ole asjakohane inimese ja tervikliku abi korraldamise vaates. Seaduse tasandil ei peaks erinevatelt tasanditel (riik ja kohalik omavalitsus) korraldatavaid sotsiaalteenuseid käsitlema erinevalt.

Lisaks teeme ettepaneku kaaluda infovahetuse õigusliku raamistiku ja tehnilise valmisoleku loomist töötukassa töövõime hindamise andmete vahetamiseks kohaliku omavalitsuse tasandil abivajaduse hindamise läbiviimisel. Olukorras, kus tööealine puudega inimene on andnud KOVle nõusoleku oma abivajaduse hindamiseks, võiks KOVI olla võimalik kasutada sisendina töövõime hindamise raames juba tehtud tegevusvõime ja funktsionaalse võimekuse hinnangut. Lahendus võimaldaks vältida dubleerivaid hindamisi ja inimese koormamist oma funktsionaalse võimekuse ja tegevuspiirangute info korduvaks esitamiseks.

7) Täiendavalt soovitame soovituse liikuda jõulisemalt edasi lastele vajalike spetsialistide toomise hariduse, nii alus kui põhihariduse, tugiteenusteks, sh erivajadusega laste arenguraviks vajalikud spetsialistid.

Hetkel on spetsialistid seotud laste rehabilitatsiooni süsteemiga, kuid mõistlik oleks siduda nende spetsialistide teenuse kättesaadavus rehabilitatsioonisüsteemist lahti nii, et arenguraviks vajalikud teenused oleksid kättesaadavad pidevalt ja pikka aega (sh füsio- ja tegevusteraapia ja loovteraapilised lähenemised) võimalikult lapse tavapärasel elukeskkonnas.

Täname sotsiaalministeeriumit laiapõhjaliste ja mitmekülgsete muudatuste sisse viimise eest hoolekandesüsteemi. Oleme igati valmis koostööks ka edasiste muudatuste välja töötamisel, sh sotsiaalala töötajate kvalifikatsiooni arendamise ja professionaalsuse säilitamise süsteemi korrastamisel.

Lugupidamisega,

(allkirjastatud digitaalselt)

Sirlis Sõmer-Kull
Juhatuse esimees